

УДК 336.71

Кузьменко О.В.

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економічної кібернетики,
Сумський державний університет

Доценко Т.В.

аспірант кафедри економічної кібернетики,
Сумський державний університет;
Керуючий ТБВВ № 10018/0172
Філії Сумського обласного управління АТ «Ощадбанк»

Гапонова О.О.

аспірант кафедри фінансів і підприємництва,
Сумський державний університет

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПОЗИЧАЛЬНИКА В НОВІТНІХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті розглядається сутнісна характеристика та наводяться теоретичні аспекти оцінки фінансового стану юридичних осіб. Визначено поняття активної банківської операції, внутрішнього кредитного рейтингу, кредитоспроможності, платоспроможності та класу контрагента, внутрішнього кредитного рейтингу. Здійснюється математична формалізація оцінювання фінансового стану позичальника шляхом аналізу головних кількісних та якісних показників діяльності клієнта. Проводиться дослідження особливостей, умов та залежностей при оцінюванні фінансового стану шляхом побудови складної економіко-математичної моделі. Пропонується розрахунок інтегрального показника фінансового стану контрагента з використанням багатofакторної дискримінантної моделі.

Ключові слова: активна банківська операція, внутрішній кредитний рейтинг Контрагента (ВКР), клас Контрагента, кредитоспроможність, кредитна історія, платоспроможність, інтегральний показник фінансового стану контрагента.

ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ЗАЕМЩИКА В НОВЕЙШИХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Кузьменко О.В., Доценко Т.В., Гапонова О.А.

В статье рассматривается сущностная характеристика и приводятся теоретические аспекты оценки финансового состояния юридических лиц. Определено понятие активной банковской операции, внутреннего кредитного рейтинга, кредитоспособности, платежеспособности и класса контрагента, внутреннего кредитного рейтинга. Осуществляется математическая формализация оценки финансового состояния заемщика путем анализа главных количественных и качественных показателей деятельности клиента. Проводится исследование особенностей, условий и зависимостей при оценке финансового состояния путем построения сложной экономико-математической модели. Предлагается расчет интегрального показателя финансового состояния контрагента с использованием многофакторной дискриминантной модели.

Ключевые слова: активная банковская операция, внутренний кредитный рейтинг контрагента (ВКР), класс контрагента, кредитоспособность, кредитная история, платежеспособность, интегральный показатель финансового состояния контрагента.

ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STATE OF THE LENDER IN THE NEW CONDITIONS OF BUSINESS

Kuzmenko O., Dotsenko T., Haponova O.

The article deals with the essential characteristic and gives theoretical aspects of assessing the financial status of legal entities, defines the concept of active banking operations, internal credit rating, creditworthiness, solvency and counterpart class, internal credit rating. The mathematical formalization of the assessment of the financial condition of the borrower is carried out by analyzing the main quantitative and qualitative indicators of the client's activity. The study of peculiarities, conditions and dependencies in the evaluation of the financial state by constructing a complex economic-mathematical model is carried out. The calculation of the integral index of the financial condition of the counterparty using the multi-factor discriminant model is proposed.

Keywords: active banking operation, Internal credit rating of the Contractor (ICR), Class of the Contractor, creditworthiness, credit history, solvency, integral indicator of the financial condition of the counterparty.

Постановка проблеми. Результати дослідження сучасних тенденцій розвитку банківської системи свідчать, що у підприємств все частіше постає необхідність залучення кредитних коштів у свою діяльність, і обсяги кредитування тільки зростають.

При наданні кредитів у кожного банку виникає необхідність оцінювання фінансового стану позичальників, їх кредитоспроможності для прийняття рішення про можливість та умови надання кредитних коштів. Оцінка фінансового стану є важливою як для банку, так і для самого позичальника. Для банківської установи оцінка фінансового стану здійснюється для уникнення негативних наслідків кредитних ризиків від можливого неповернення кредиту клієнтом. Достовірність оцінки фінансового стану контрагента суттєво впливає і на результати кредитних домовленостей, і на загальну кредитну діяльність банку, а також на положення самого банку.

В Україні банки застосовують традиційні методи оцінки фінансового стану позичальників. Ці методи передбачають аналіз найпростіших математичних зв'язків та залежностей між показниками фінансової звітності шляхом визначення певних показників та подальше порівняння цих значень з нормативними, середніми та в динаміці. До типових недоліків при оцінці фінансового стану контрагентів в українській банківській системі належать наступні: неврахування галузевих особливостей позичальників; довільність обрання нормативних рівнів окремих показників; суб'єктивність формування вибірки аналізованих показників; ігнорування різного впливу окремих показників на кінцевий загальний результат оцінки; окремі параметри фінансового стану можуть розраховуватися за використанням різної кількості використаних показників; внутрішньобанківські методики не враховують усі фінансові чинники; недостатність об'єктивності показників звітності; неврахування показників чистих грошових потоків, особливостей оподаткування, специфіки нарахування амортизації.

Отже, оцінка фінансового стану позичальників за існуючими методиками не дає необхідної інформації для прийняття обґрунтованих рішень щодо надання кредитів, і досить часто використовуються тільки для формального виконання вимог нормативної документації та здійснення обов'язкового резервування.

Тому, з метою забезпечити точність у оцінці фінансового стану позичальників та відповідну диференціацію кредитних ризиків банків, потрібно розробити актуальну модель розрахунку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній економічній літературі набули поширення питання оцінки фінансового стану позичальника [3, с. 7; 6, с. 118; 10, с. 30]. Але виявилось, що єдиного визначення цієї категорії немає.

В першу чергу, оцінка фінансового стану позичальника банку регламентується «Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» Національного банку України [5, с. 12].

Але критерії оцінки фінансового стану контрагента визначаються самостійно згідно внутрішніх положень кожного банку [2, с. 6; 4, с. 19] щодо здійснення активних (кредитних) операцій, а також методикою оцінки фінансового стану клієнта банку з урахуванням вимог

вищевказаного Положення. У цих внутрішніх нормативних актах повинні бути визначені ґрунтовні, технічно зважені критерії оцінювання фінансової діяльності позичальників на основі аналізу їх фінансової звітності (баланс та звіти про фінансові результати в динаміці).

Здійснення оцінювання фінансового стану Контрагента описується як складна динамічна система, основні складові якої взаємопов'язані та взаємообумовлюють одна одну. Але існують ситуації, за яких є неможливим однозначно формалізувати повний спектр аспектів проведення складових ланок даного комплексу, що пояснюється окремим ступенем невизначеності стосовно ситуації, коли необхідно приймати рішення.

На сьогоднішній день існує ряд методик [1, с. 12; 7, с. 13; 8, с. 67; 9] здійснення аналізу фінансового стану позичальника, а також його надійності стосовно вчасного повернення заборгованості.

В американській банківській системі використовують «правило п'яти сі» [7, с. 230; 9], за якого критерії відбору контрагентів позначені наступними символами, що розпочинаються з літери «сі», а саме: customer's character (характер, репутація клієнта), capacity to pay (фінансові можливості, джерела погашення коштів: cash flow – поточні касові надходження, кошти від продажу активів, інші джерела фінансування, включаючи кошти, запозичені на грошовому ринку); capital (майно, капітал); collateral (забезпечення); current business conditions (загальні економічні умови).

У діяльності англійських банків принципи кредитування описуються аббревіатурою CAMPARI [8, с. 67; 9], що значить таке: C (character) – характеристика позичальника; A (ability) – здатність клієнта до погашення позики; M (margin) – маржа (дохідність); P (purpose) – ціль позички; A (amount) – розмір кредиту; R (repayment) – умови погашення заборгованості; I (insurance) – страхування ризику несплати боргу.

Такі методи оцінки кредитоспроможності клієнта набули широкої популярності через вдале поєднання аналізу особистісних та ділових якостей позичальника. Але в українській економіці класичним підходом проведення оцінки кредитоспроможності контрагента є аналіз бухгалтерського балансу юридичної особи.

Враховуючи специфіку проведення активних банківських операцій виникає необхідність розробки конкретного інструментарію економіко-математичного моделювання, що дозволить вирішити вказані вище проблеми.

Формулювання цілей статті. Ціллю роботи є розробка науково-методологічного підходу до оцінювання фінансового стану позичальника в новітніх умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Оцінка фінансового стану юридичних осіб в установах Банку проводиться з метою виявлення та оцінки кредитних ризиків Банку під час здійснення активних банківських операцій з юридичними особами, а також з метою оцінки кредитоспроможності Контрагента та встановлення класу та внутрішнього кредитного рейтингу Контрагента, визначення окремих умов певної активної операції.

Під активною банківською операцією розглядають операцію розміщення банківських ресурсів, що обліковується за активними балансовими або позабалансовими рахунками Банку згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку України. До активних операцій відносять: усі кредитні операції, розташування коштів

на кореспондентських рахунках інших банків, операції придбання цінних паперів, дебіторська заборгованість, документарні операції, інші активні операції банку, нараховані доходи за вищеперерахованими операціями.

Поняття внутрішнього кредитного рейтингу Контрагента (ВКР) розуміють як літерний вираз кредитного рейтингу, що присвоюється банком позичальнику по активній банківській операції, враховуючи методичні підходи, визначені згідно вимог НБУ. ВКР застосовується Банком при прийнятті управлінських рішень за активними банківськими операціями, під час внесення змін до умов кредитних операцій, з метою затвердження внутрішньобанківських умов, лімітів та обмежень, та в інших випадках, встановлених внутрішньобанківськими нормативними документами.

Клас Контрагента трактують як набір показників у цифровому або літерному значенні для характеристики кредитного рейтингу позичальника по активній банківській операції, що визначається по результатам оцінки його фінансового стану, розраховується з метою визначення та формування резервів банку за активними операціями.

Кредитна історія – це комплекс наявної в Банку інформації про дисципліну виконання Позичальником своїх зобов'язань за кредитним договором у минулому та по діючим кредитам у будь-якій установі Банку, а також інформації одержаної Банком із бюро кредитних історій про дисципліну виконання Клієнтом своїх зобов'язань за кредитним договором у минулому та по діючим кредитам інших банків.

В сучасній економічній літературі кредитоспроможність трактується як наявність у юридичної особи передумов за конкретних умов кредитування для залучення кредитних коштів, здійснення активної банківської операції, його спроможність в майбутньому обслуговувати свої зобов'язання та повністю повернути борг в обумовлений кредитною угодою термін за рахунок грошових коштів, що генеруються клієнтом у ході його діяльності; це такий певний фінансовий стан юридичної особи, що дає можливість отримати кредитні кошти та своєчасно їх повернути банку. Кредитоспроможність контрагента визначається за спеціальними показниками, що характеризують здатність клієнта своєчасно здійснювати розрахунки за раніше отриманими кредитами, його поточний фінансовий стан, спроможність за необхідності мобілізувати кошти з усіх можливих джерел та забезпечити швидке перетворення активів у ліквідні кошти.

Механізм проведення оцінки кредитоспроможності можливих позичальників – юридичних осіб на практиці складається з двох наступних етапів: перший – аналіз фінансового стану клієнта; другий – аналіз якісних показників діяльності контрагента. Саму оцінку фінансового стану клієнта здійснюють у такій послідовності: розрахунок значень показників, що описують фінансовий стан контрагента; оцінка обчислених показників, що приймає одне із значень в залежності від параметрів, в яких розташовується фактично розраховане значення параметра.

Під час оцінки фінансового стану позичальника – юридичної особи на базі вивчення його фінансової звітності, банк має враховувати та аналізувати наступні основні економічні компоненти діяльності клієнта в динаміці: платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності); фінансову стійкість

(коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів); обсяг реалізації; обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках, наявність картотеки неплатежів; склад і динаміку дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки); собівартість продукції; прибутки та збитки; рентабельність; кредитну історію (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів).

Необхідним і вкрай важливим продовженням процесу визначення фінансового стану потенційного позичальника – юридичної особи є аналіз суб'єктивних факторів, які характеризуються якісними показниками діяльності підприємства керівництва юридичної особи та середовища функціонування, серед яких наступні:

- оцінювання ефективності менеджменту (управління) позичальника (професійний досвід керівників, здібності менеджерів, зв'язки у ділових колах, рівень освіти, практичні знання, професійні навички, підприємницький дух, частота зміни менеджерів, ефективність системи управління, ділова репутація, ступінь довіри до клієнта, відкритість, чесність позичальника, готовність надавати потрібну інформацію, повага до банку-кредитора, фінансовий консерватизм, можливість розширення, вивчення форми власності клієнта, установчої документації, статуту, перелік засновників, повноваження керівництва, організаційна структура, функціональні обов'язки, підбір та навчання кадрів, наявність судових справ, діяльність підзвітних структур, аналіз історії позичальника, період існування, тощо);

- оцінювання ринкового середовища (місцезнаходження підприємства, вид діяльності, ринкова позиція позичальника, ступінь залежності позичальника від циклічних і структурних змін в економіці та окремій галузі діяльності, макроекономічна ситуація, стан розвитку галузі, державна підтримка позичальника, привабливість продукту, фактори виробництва, наявність забезпечення).

Для кредитного аналізу банком можуть використовуватись різні джерела інформації, які об'єднують у три групи та висвітлюють різні сторони діяльності клієнта: інформація безпосередньо отримана від клієнта (фінансова звітність; установчі документи; матеріали по кредитному заходу (техніко-економічне обґрунтування, бізнес-план); інформація занатавана з бесіди з клієнтом, додаткові матеріали на вимогу банків (довідки, документи по заставі); внутрішньобанківська інформація (архів, база банку); зовнішні (ринкові) джерела інформації (матеріали, зібрані безпекою банку; відвідування позичальника; інформація, отримана від партнерів клієнта; звітність та інформація приватних і державних установ (статистика), інших банків; засоби масової інформації).

Отже, оцінка фінансового стану юридичної особи здійснюється на підставі інформації, отриманої безпосередньо з пакету документів, необхідних для проведення активної банківської операції, які Контрагент надає для одержання кредиту. Оцінку якісних показників Банк може здійснюватися на підставі отриманої безпосередньо від Контрагента усної інформації, а також інформації, яка отримана з інших відкритих джерел.

Для оцінки фінансового стану Контрагента використовують дані його офіційної фінансової звітності,

враховуючи належність Контрагента до суб'єктів великого, середнього чи малого підприємництва. Для суб'єктів великого та середнього підприємництва – фінансова звітність за формами бухгалтерського балансу підприємства – ф. № 1, звіту про фінансові результати діяльності – ф. № 2, для суб'єктів малого підприємництва – фінансову звітність за формами № 1-м (№ 1-мс) та № 2-м (№ 2-мс).

Оцінка платоспроможності (класу Контрагента та його внутрішнього кредитного рейтингу) проводиться протягом строку дії договору активної банківської операції.

Під платоспроможністю розуміють здатність Позичальника своєчасно, впевнено виконувати розрахунки за всіма своїми борговими зобов'язаннями відповідно до визначених строків або згідно умов договорів.

Для проведення аналізу динаміки певних показників діяльності клієнта, перевірки адекватності значень показників його фінансовим результатам діяльності, а також визначення негативних тенденцій, проводиться оцінка здійснюється фінансової звітності станом на останні п'ять звітних періодів (кварталів), для позичальників із сезонним виробництвом – на останні шість звітних періодів (кварталів), для юридичних осіб, які здають річну звітність за вимогами законодавства – три останніх звітних роки, для контрагентів, які працюють до одного року – на підставі існуючої фінансової звітності.

Головною передумовою повернення позики банку є дохід позичальника, його прибуток, цільові надходження грошових коштів. Але активні кредитні операції завжди пов'язані з певним ризиком. Тому банки вимушені в більшості випадків вимагати від клієнтів певного забезпечення.

Під забезпеченням кредиту розуміють способи мінімізації Банком можливих ризиків невиконання або неналежного виконання клієнтом зобов'язань по договору шляхом укладання угод за існуючими формами забезпечення виконання зобов'язань позичальника відповідно до вимог законодавства та внутрішніми положеннями банків. Розмір забезпечення повинен бути достатнім для погашення боргу у випадку невиконання позичальником його зобов'язань за кредитом згідно вимогам банківських продуктів та Кредитної політики банку на поточний рік.

На даний час в Україні банки згідно законодавчих актів приймають наступні форми забезпечення виконання зобов'язань за позичками: застава (іпотека, рухоме майно, товарно-матеріальні цінності, дебіторські рахунки, депозити, цінні папери, векселі, дорогоцінні метали і т. п.); гарантія (поручительство); цесія (перевідступлення); страхування відповідальності; пеня (штрафи); формування резервів.

Заставне майно повинно відповідати наступним вимогам: відповідність заставного майна рекомендованих банком видам забезпечення та встановленим банком для них відповідних характеристик; мати високу ліквідність та надійність; тривалий термін зберігання; переважно стабільні ціни; низький обсяг витрат на зберігання та реалізацію; доступність для здійснення контролю банком за зберіганням заставного майна; наявність належних умов збереження, охорони та використання предметів застави; вартість заставного майна повинна перевищувати обсяг позики, щоб мати

можливість повернути і позику, і відсотки, і пеню; підлягає страхуванню; підлягає незалежній оцінці.

Процес оцінки фінансового стану юридичної особи відбувається шляхом визначення інтегрального показника фінансового стану Контрагента, що розраховується з використанням багатofакторної дискримінантної моделі за наступною формулою [2, с. 13]:

$$I = a_1K_1 + a_2K_2 + a_3K_3 + a_4K_4 + a_5K_5 + a_nK_n - a_0, \quad (1)$$

де I – інтегральний показник;

K_1, K_2, \dots, K_n – фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності Позичальника для великого або середнього підприємства. Для малого підприємства замість зазначених коефіцієнтів застосовуються коефіцієнти MK_1, MK_2, \dots, MK_n ;

a_1, a_2, \dots, a_n – параметри, що визначаються з урахуванням вагомості та розрядності фінансових коефіцієнтів і щорічно актуалізуються НБУ на підставі даних фінансової звітності юридичних осіб;

a_0 – вільний член дискримінантної моделі, значення якого щорічно актуалізуються НБУ.

Розрахунок інтегрального показника юридичної особи проводиться, враховуючи алгоритми розрахунку інтегрального показника Контрагента [2, с. 21; 4, с. 18] в залежності від видів економічної діяльності, що визначаються за Національним класифікатором України "Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД)", а також залежно від приналежності Клієнта до великого, середнього або малого підприємництва.

Вибір виду економічної діяльності для подальшого обрання моделі розрахунку інтегрального показника проводиться враховуючи максимальне значення питомої ваги чистого доходу від окремого виду діяльності (у відсотках) у загальному обсязі чистого доходу (виручки), що отриманий від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, зазначеного в довідці клієнта про розшифрування графі 2000 Форми № 2 (№ 2-м, № 2-мс) «Звіт про фінансові результати». У випадку відсутності вищевказаної довідки клієнта, вибір виду економічної діяльності можна зробити на підставі інформації іншої звітності, що подається до фіскальних органів чи органів статистики та включають дані про розшифровки рядку 2000 Форми № 2 (№ 2-м, № 2-мс). Якщо величина питомої ваги доходу по двох та більше видах діяльності однакова, то визначення інтегрального показника клієнта здійснюється самостійно банком на підставі одного з видів діяльності контрагента.

Клас позичальника-юридичної особи встановлюється в залежності від значення інтегрального показника фінансового стану з урахуванням розміру та виду економічної діяльності підприємства (велике, середнє, мале) [2, с. 8].

Банком визначається клас позичальника – юридичної особи та позичальника – емітента цінних паперів, що виступає юридичною особою, по одному з 10 класів [4, с. 49]. Окремо банк визначає клас боржників за дебіторською заборгованістю, що виступає фінансовим активом, термін сплати якої відповідно до умовам угоди не перевищує три місяці, та боржників за дебіторською заборгованістю по господарській діяльності за одним із 2 класів. Клас інших контрагентів Банк визначає по одному з 5 класів.

На основі даних проведеної оцінки фінансової роботи позичальника та його актуального фінансового

стану, а також можливих майбутніх перспектив діяльності банк розподіляє клієнтів – юридичних осіб за певними категоріями. В сучасній економічній літературі існують різні підходи до такого розподілу:

– Клас А – свідчить про добру фінансову діяльність, можливість своєчасної виплати зобов'язань за активними кредитними операціями, в тому числі сплата основного боргу та процентів згідно з умовами кредитного договору; визначені економічні показники знаходяться в межах дозволених значень; керівний склад контрагента має бездоганну ділову репутацію; кредитна історія клієнта є відмінною;

– Клас Б – рівень фінансової діяльності клієнта близька за властивостями до класу А, але існуюча ймовірність підтримки її на такому рівні протягом певного тривалого терміну низька. Позичальники такого класу потребують більшої уваги у зв'язку з можливими потенційними недоліками, що спричиняють виникнення загрози достатності надходжень грошових коштів для забезпечення сплати зобов'язань та стабільності отримання позитивного фінансового результату роботи клієнта.

– Клас В – передбачає задовільну фінансову діяльність і вимагає здійснення більш детального контролю. Фінансовий стан контрагента свідчать про існуючу ймовірність невчасної виплати заборгованості по кредиту в повному обсязі та в призначені строки згідно договору, у випадку не усунення недоліків. В той же час існує можливість покращення покращення ситуації та фінансового стану боржника..

– Клас Г – свідчить про незадовільну фінансову діяльність, економічні характеристики не відповідають затвердженим значенням, спостерігається нестабільна робота протягом останнього року; існує високий ризик великих втрат та збитків; ймовірність сплати кредитної заборгованості та процентів повністю та у визначений термін низька; проблемним може бути стан забезпечення по кредиту, необхідних документації по забезпеченню, що свідчить його наявність, схоронність і ліквідність. Також до цього класу відноситься контрагент, проти якого уже порушено справу про банкрутство.

– Клас Д – означає, що фінансова діяльність клієнта є незадовільною та збитковою; фінансові характеристики позичальника не відповідають визначеним значенням, операція по кредиту не забезпечена ліквідною заставою, ймовірність виконання зобов'язання клієнтом майже відсутня. До такого класу відносяться контрагенти, що визнані банкрутами в законодавчому порядку.

Для розрахунку внутрішнього кредитного рейтингу позичальника – юридичної особи враховують основні та додаткові показники.

До основних показників належать наступні: коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт миттєвої ліквідності; коефіцієнт загальної ліквідності; коефіцієнт маневреності власних коштів; коефіцієнт незалежності; показник грошового потоку; динаміка виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); динаміка дебіторської заборгованості; динаміка кредиторської заборгованості; коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості; діяльність звітного періоду; рентабельність активів; рентабельність продажу; динаміка рентабельності активів; динаміка рентабельності продажу; коефіцієнт покриття

кредитів банків чистим доходом; погашення кредитів; сплата процентів за користування кредитом.

Додатковими показниками є: коефіцієнт покриття фінансових витрат EBIDTA; коефіцієнт співвідношення тривалості обороту оборотних активів та строку надання кредиту; агрегований коефіцієнт покриття зобов'язань за кредитом EBIDTA; термін існування підприємства; коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами; коефіцієнт забезпечення необоротних активів власним капіталом та довгостроковими пасивами; питома вага власних коштів підприємства у вартості кредитного проекту; коефіцієнт співвідношення ліквідних та необоротних активів; коефіцієнт співвідношення заборгованості за кредитами та власного (акціонерного) капіталу (Гіринг); наявність державної підтримки; тривалість користування рахунками у Банку; професіоналізм керівництва; аналіз кредитного проекту (бізнес-плану); стратегічне значення підприємства для держави; специфіка діяльності; місцезнаходження об'єкта застави (для нерухомості), вид майна (для рухомого майна та майнових прав).

Також при розрахунку внутрішнього кредитного рейтингу позичальника-юридичної визначаються показники, що здійснюють оцінку відповідності обсягу кредиту існуючим розмірам діяльності контрагента, тобто [2, с. 16]: співвідношення обсягу заборгованості (тобто наданих зобов'язань) за основною величиною боргу перед Банком і валюти балансу; співвідношення розміру чистого доходу від реалізації та величини зобов'язань за основним обсягом боргу перед Банком. Величина таких показників повинна враховуватися при встановленні внутрішнього кредитного рейтингу позичальника.

Проведення оцінки показників певного Контрагента – юридичної особи відбувається на базі певних скорингових карт [2, с. 71]. Після чого результати проведених розрахунків оціночних величин показників переносяться до відповідних таблиць [2, с. 60] попереднього та поточного висновків щодо визначення класу та внутрішнього кредитного рейтингу Контрагента.

Визначення внутрішнього кредитного рейтингу контрагента – юридичної особи здійснюється на основі відповідної рейтингової шкали [2, с. 118] загального показника, що знаходиться підсумовуючи оціночні значення всіх показників. При чому кількість балів по додаткових показниках, визначається не більше 30% загальної суми балів, що отримана при проведенні оцінки всіх показників. На основі здійснених розрахунків формується інформаційна база про позичальника.

По здійсненим розрахункам ми отримуємо інформацію щодо класу потенційного позичальника – юридичної особи; зону кредитного ризику; категорію кредиту.

Оже, узагальнюючи отримані дані потрібно скласти обґрунтований та мотивований висновок щодо можливості надання кредитних коштів позичальнику. Важливо зібрати до окремої групи показники з несприятливими значеннями та які вагомо вплинули на зменшення класу позичальника – юридичної особи.

Висновки. Таким чином, для забезпечення процесу якісної видачі кредитних коштів потрібно правильно оцінити фінансовий стан позичальника, бо це необхідно і для кредитора, і для позичальника коштів.

При оцінюванні банком фінансового стану позичальників – юридичних осіб здійснюється аналіз головних кількісних та якісних показників діяльності клі-

ента. При цьому банками самостійно розробляються власні методики оцінки фінансового стану позичальників, з урахуванням усіх необхідних критеріїв, що допоможуть отримати більш якісну характеристику фінансового стану та діяльності позичальника.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що запропоновані методологічні засади оцінки фінансового стану позичальників-юридичних осіб на основі застосування економіко-

математичного моделювання дозволяють: провести моделювання процесу оцінки фінансового стану як складної динамічної системи з ціллю визначення та дослідження основних закономірностей; сформулювати інформаційну основу прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо доцільності видачі кредитних коштів позичальнику в новітніх умовах господарювання; надати кількісну та якісну оцінку причинно-наслідкових зв'язків.

1. Агапова Т.Н. Кластеризація заємицьових с многомерними характеристиками. *Фінанси и кредит*. 2004. № 4 (142). С. 12–15.
2. Методика оцінки фінансового стану юридичних осіб та бюджетних установ в установах АТ «Ощадбанк», затверджена постановою правління АТ «Ощадбанк» від 26 грудня 2012 р. № 738 (із змінами і доповненнями в редакції постанови правління АТ «Ощадбанк» № 152 від 26.02.2016 р.). 128 с.
3. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: Монографія / А.О. Єпіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін.; За ред. д-ра екон. наук А.О. Єпіфанова. Суми: УАБС НБУ, 2007. 288 с.
4. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління НБУ від 30 червня 2016 р. № 351. 52 с.
5. Положення «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затверджене постановою Правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279 (зі змінами і доповненнями). 228 с.
6. Потійко Ю.А. Аналіз кредитоспроможності підприємств в умовах ринкових відносин. *Фінанси України*. 2001. № 1. С. 118–123.
7. Редхэд К., Хьюс С. *Управление финансовыми рисками* / Пер. с англ. М.: ИНФРА – М, 1996. 288 с.
8. *Руководство по кредитному менеджменту* / Пер. с англ. Под ред. Б. Эдвардса 3е изд. М.: ИНФРАМ, 1996. 464 с.
9. Фурик В.Г., Кулик І.М. *Фінанси підприємства: практикум*. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/fin/7.htm>.
10. Чайковський Я. Удосконалення методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників. *Вісник НБУ*. 2003. № 11. С. 30–34.

E-mail: tvdocenko85@gmail.com